POTOPA

Původ materiálu
Pavel Freitinger
Pořadí v lekci
4

Žalm: 8,5+10 — *Co je člověk, že na něho pamatuješ, syn člověka, že se ho ujímáš? Hospodine, Pane náš, jak vznešené je tvoje jméno po vší zemi!*

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- před potopou i po potopě jsou **výtvory lidského srdce** ohodnoceny jako zlé (6,5), dokonce "od mládí zlé". Zlé není pochopeno jako konkrétní zločin, bezcharakternost, hulvátství, ale v obecném smyslu jako opak dobra, což je v Bibli poměrně častá dvojice termínů: zlé a dobré. Dobré je životodárné, zlé je nespolehlivé, život rozvracející, zotročující. Výtvory lidského srdce jsou označeny za zlé, protože nevysvobozují - v tomto slova smyslu nejsou spolehlivé. Lidské myšlení je tedy nedokonalé a záchrana musí přijít "odjinud". Proto získává Noe od Hospodina "vzor" archy. Nevysvobozuje ho vlastní šikovný nápad. Podle "nebeského vzoru" by však žádný řemeslník archu nepostavil. Není to dokonalý plánek pro stavbaře, nýbrž pro ty, kdo jsou zneklidněni potopou a čekají záchranu "odjinud". I nespolehlivé myšlení může být využito k záchraně celého stvoření. Podobenství tedy hovoří o možnostech a hranicích našich výtvorů srdce a neznehodnocuje intelektuální a řemeslné dovednosti - naopak Noe jich využil při stavbě archy.

Noe samotný je ohodnocen jako **spravedlivý, bezúhonný, chodící s Hospodinem** (6,9) - i on má samozřejmě zlé myšlení již od mládí, ale otevírá se Boží působnosti - chodí s Bohem a to napřimuje jeho cestu víry. Potopa je nastartována násilím, zneužívajícím naše nespolehlivé (zlé) myšlení. Za určitých podmínek je však toto "zlé myšlení" upotřebitelným a tedy "dobrým" pomocníkem, např. ke stavbě archy.

- **Noe** (odpočinutí). Otec mu toto jméno dává v naději, že člověku bude ulehčeno od břemene práce, kterou po pádu zakoušíme jako součást porušenosti hříchem. Ani sám Noe příliš odpočinutí nezakusil. Přesto jeho věrnost je příslibem odpočinutí.

- **Boží lítost** (6,6n) - Bůh je hluboce zasažen lidským hříchem, dotýká se ho zhoubné bujení lidské svévole. Prozřetelnost lituje, co udělala za neprozřetelnost. Tato pasáž zneklidní

všechny, kdo jsou příliš rychle hotovi mluvit o Bohu jako o principu, Všemohoucím, Vševědoucím. Stvořitel však s napětím prožívá, jak stvoření - a v prvé řadě člověk - odpoví na možnosti, které mu byly darovány. A je hluboce zraněn, když má lidská odpověď podobu destruktivní.

pokračování ovšem napovídá, že nejde o psychologizaci. Bůh neničí v uraženém afektu svoje dílo (jako tomu bývá leckde v pohanských mytologiích), ale podrobuje je soudu a radikální obnově. A člověk smí mít - z Boží milosti! - na tomto příběhu obnovy podíl.

- **vzájemná souvislost života člověka a mimolidského tvorstva** - z tohoto příběhu je zřejmé, že život zvířat je závislý na člověku a naopak (6,7). Člověk i zvířata jsou součástí jednoho stvoření. Jsou tak vzájemně spjatí, že když nemůže žít jeden, nepřežije ani ten druhý.

- **země plná násilí** (6,13) - zahlazeno má být násilí, tzn. totalita, otupené svědomí, násilím zneužité aktivity i instituce. Hospodin není rozlítostněn "zlým myšlením", nýbrž jeho násilnickým zneužitím.

- **Noe chodí s Hospodinem**, Noe není stavitelem *nového řádu*. Nevytváří nějaký perfektní politický systém, není inženýrem lidských duší, nýbrž *chodí s Hospodinem* (6,9), tak jako Henoch a též ti, kteří byli pozváni na cestu víry. Stavěním archy nevytváří proti potopě násilí pevný společenský řád či společensko-kosmický mravní řád. Bibličtí svědci se vyhýbají slovu řád. Raději mluví o *cestě*, tj. o cestě víry a putují tímto světem. Netouží souznívat s přirozeným či kosmickým řádem. Raději naslouchají tóře, tj. směrnicím, které je orientují v jejich chůzi. Kdo směrnice odmítá, směřuje zpět k otroctví, vrací se do totalitního Egypta. Ježíšův výrok o tom, že on je ta cesta, pravda i život (J 14,6) vyzývá také k "chození".

- **smluvní povaha příběhu** - záchrana Noeho není výsledkem okamžité libovůle rozmarného božstva, ale projevem Boží věrnosti (6,18). Ta otvírá cestu do budoucnosti, kterou jinak zcela zmařil lidský hřích.

- **schrána**, tento pojem nalézáme ve SZ pouze zde a potom v Ex 2.kap., kde označuje ošatku, ve které byl ukryt a zachráněn malý Mojžíš. Jde tedy o plavidlo, u něhož je důležitá funkce - zachraňuje uprostřed situace, kdy nic nenasvědčuje tomu, že další život je možný. Noemova plavba se tak stává vyvedením - exodem skrze vody potopy.

- **vody se provalily shora i zdola** (7,11) - vychází ze starověké představy o světě, který přebývá ve vydutém prostoru mezi vodami "nahoře" a vodami "dole". Podstatné však není, "jak" to probíhalo (zda je to tak možné), ale že zlo se rozmohlo tak, že se zhroutily všechny hráze, všechny meze, které dosud udržely život na zemi možný a smysluplný. Možné provalení nebo udržení takových mezí vůbec není závislé na dávných představách, jak svět a

přírodní zákony fungují. Ale i když nastává chaos, podle starověkého člověka stav bezživotí (všechny předpoklady života se zhroutily), přece chaosu předchází Bůh (Gn 1,1). To je dosvědčeno v kap. 8,1-3, kde Duch vane nad vodami (opět 1,1).

2. úskalí příběhu:

- údaje o materiálu, zařízení a rozměrech schrány nevybízejí čtenáře k rekonstrukci. Mají spíš upozornit, že archu staví Noe na Boží příkaz - a poslušnost jeho víry se projeví v tom, že přijímá "nebeské předpisy". Tento typ údajů připomíná např. předpisy o stavbě svatyně. Snahy těch, kdo hledají pozůstatky archy (např. vykopávky na hoře Ararat!) svědčí o tom, jak málo máme porozumění pro svět biblických textů.

- podobná vyprávění o potopě najdeme v mnoha dalších náboženských textech (nejznámější v eposu o Gilgamešovi). Bibličtí autoři ovšem tuto literaturu podrobují tvrdé kritice a přeznačují ji v základních bodech. Starší děti (které probíraly dějiny starověku) na tuto kulturní "závislost" a zároveň přeryv můžeme upozornit (viz také SZ - překlad s výkladem, I.Genesis, Praha 1968, Kalich, s 69).

- **chození s Bohem** vede k odpovědnosti člověka za celé stvoření - tak zní poselství o stavění archy a uzavření smlouvy se vším stvořením. Upozorněte, že Noe stavěním archy jedná "odpovědně" vůči přírodě, jakoby již smlouva Hospodinova byla uzavřena. I chozením s Bohem *předjímá Noe smlouvu*, jakoby již platila.

- nesklouzněte k moralistickému znehodnocení veškeré lidské aktivity. Biblické podobenství o potopě jasně naznačuje možnosti a hranice lidského myšlení. Odmítá zneužití "výtvorů lidského srdce" prostřednictvím násilnického jedince i násilnických institucí. Potopa je nastartována lidským násilím, totalitou. *Horizontem* vyprávění není záhuba, nýbrž *smlouva*. To platí i pro nás v dnešním světě - horizontem je smlouva, nikoli záplava násilí (kriminalita, mediální záplava násilí).

3. pomůcky:

Různé obrázky archy (jak různě si ji různí malíři představovali; porovnejte pohled umělce a biblického vyprávění); obrázky ohrožených živočišných nebo rostlinných druhů; obrázek duhy

osnovy vyprávění pro mladší děti:

I. Motivace

II. Boží lítost nad člověkem

III. Noe chodí s Bohem

IV. Výzva k stavbě archy

V. Záchrana člověka i tvorstva

VI. Duha - znamení smlouvy

motivační uvedení do příběhu:

Otázka pro mladší děti:Viděli jste už duhu? Co bývá před ní a po ní.

Otázka pro starší děti: Znáte výrok "Po nás potopa"? Kdy se používá, co hodnotí? Míří spíše na jednotlivce, nebo na jednání celých skupin?

I. V babylonském zajetí

K nejtěžším úsekům v dějinách Izraele patřila doba babylónského zajetí. Pro Boží lid to byla skutečně doba temna. Ti nejvěrnější si však uvědomovali, jak to všechno souvisí s jejich hříchem. Bůh k nim není nespravedlivý. A jistě to není jeho poslední slovo. On trestá, ale on se také slitovává. A tak si uprostřed babylónské temnoty vyprávěli příběhy o naději, záchraně a vysvobození. Jedním z nich je i vyprávění o potopě.

II. Všude se rozmohla bezbožnost a nepravost

Pán Bůh na počátku všechno učinil dobré: nebe i zemi, přírodu i lidi. Lidé měli žít v pokoji a v lásce k Bohu i mezi sebou. Jenže člověk to úplně pokazil. Řekl si: „Nebudu poslouchat Boha, chci být sám jako Bůh. Nebudu žít spravedlivě a v lásce k druhým lidem, budu si dělat, co sám budu chtít.“ Tak lidé brzy naplnili celou zemi pýchou, hněvem a násilím. Nikdo se nezastyděl za zlo, které dělal. Zlým věcem nebylo konce. Zdálo se, že ten příval zla už nikdo nezastaví. Byl to smutný pohled na lidi i na celou zemi.

III. Bůh učiní přítrž zlu

I Pánu Bohu z toho bylo smutno. Stvořil člověka k dobrému životu. A teď tu lidé dělali jen samé zlo. Na Boha už vůbec nepomysleli. A tu se Bůh rozhodl, že zlu učiní přítrž. Zlo nemůže nadobro zvítězit. Žádné zlo nemá před sebou dobrou budoucnost. Čeká je jen zlý konec. Pán Bůh má mnoho způsobů, jimiž může zlo potrestat a učinit konec nepravosti. Tentokrát poslal na svět potopu. Když se lidé sami v sobě rozhodli pro zlo a odmítli Boží řády, vydá je Bůh na pospas silám zkázy. Na všechny lidi se blížila hrozná pohroma.

IV. Bůh vyvolil Noe

Uprostřed toho zlého pokolení žil jeden muž, který se od Boha neodvrátil. Jmenoval se Noe. Ani Noe nebyl bez hříchu, ale byl to člověk pokorný a upřímný. Bůh k němu promluvil a přikázal mu, aby z dobrého dřeva postavil velikou loď – archu. Měla mít tři podlaží a v každém z nich řadu komůrek. Zvenku i zevnitř měl Noe zamazat každou škvíru smolou, aby se do korábu nedostala ani kapka vody.

Zdálo se to jistě nesmyslné stavět takový koráb, když k jeho stavbě nebyly žádné viditelné a logické důvody. Noe však o tom zbytečně nemudroval, poněvadž věřil Božímu slovu.

Za tu dlouhou dobu, co stavěl Noe koráb, se lidé kolem něho v ničem nezměnili. Nemyslili na to, že jim dává Pán Bůh lhůtu k pokání a polepšení. A tak vůbec nebyli připraveni, když jednoho dne přišla hrozná katastrofa.

V. Potopa a záchrana Noema

Bůh řekl Noemovi: „S tebou chci uzavřít smlouvu. Vejdeš do korábu ty i celá tvá rodina, tvá žena i tvoji tři synové s manželkami. Vezmeš tam také po páru živočichů od každého druhu, aby byli zachováni při životě.“ Noe poslechl. Tehdy nastal veliký, hrozný příval. Z oblohy se začaly řinout proudy deště, podzemní vody vytryskly na povrch a začaly se rozlévat po zemi. Stoupající vody nadzvedly archu a nesly ji po rozbouřené hladině. Po čtyřicet dnů a nocí se valily vody shora i zdola, až pokryly celou zemi. Z ostatních lidí a tvorů se nezachránil nikdo. Nikde nezůstal ani kousek suché země, pod vodou byly i nejvyšší hory. Jediné místo, kde z Boží milosti pokračoval život, byl koráb, který postavil Noe. Ale ti, kdo v něm našli úkryt před záhubou, museli ještě dlouho čekat na vysvobození. Vody neustupovaly.

VI. Konec potopy a nový počátek

Konečně Bůh zastavil příval vod a všechny proudy, které přinášely zkázu z hlubin i shora. Vody začaly pomalu opadávat a archa uvízla na vysokém pohoří. Noe vypustil z lodi krkavce, aby poznal, jestli už je někde v okolí lodi suchá zem. Krkavec se však vrátil zpět. Potom Noe vypustil holubici, ale i ta se vrátila zpět do lodi. Po sedmi dnech ji Noe vypustil znovu; večer se k němu vrátila a v zobáčku měla olivový list. Noe počkal ještě sedm dní a opět ji vypustil; to už se nevrátila. Noe poznal, že voda na zemi už vyschla. Bůh řekl: „Noe, vystup z lodi i se svou rodinou a vyveď ven všechny živočichy.“ Noe vystoupil na zem, postavil oltář a obětoval na něm Hospodinu. Děkoval za to, že ho Bůh zachránil.

Země se znovu zazelenala a hrstka zachráněných členů Noemovy rodiny na ní mohla zase začít žít. Měli se stát počátkem nového lidstva. Bůh jim dal do nového začátku své požehnání. Nechtěl, aby žili ve stálé hrůze z nějaké nové potopy. Proto řekl: „Vím, že lidské srdce ze zlé, že ani vy, ani vaši potomci nebudete bez hříchu. Ale slibuji, že už nikdy nebudu trestat za lidský hřích celou zemi. Až do skonání světa se bude střídat setba i žeň, léto a zima, den a noc. Už nikdy nevyhubím všechno živé, jako jsem to učinil při potopě. Vy lidé i všichni tvorové budete na zemi žít a já vám k tomu dávám své požehnání.“ Ve chvíli, kdy Bůh vyhlásil svou smlouvu se všemi živými tvory, ukázala se na obloze duha. Bůh o ní řekl Noe: „Toto je znamení mé smlouvy s vámi. Kdykoli se na nebi ukáže duha, bude mně i vám připomínat můj slib, že už nikdy nedopustím, aby vody potopy zatopily zemi.“

VII. A co dnes

Týká se to vyprávění i nás? Někdo řekne, že právě tak bezbožný a zkažený je i dnešní svět a že stejně všecko spěje k nějakému zlému konci. Nás asi napadne, že bychom aspoň my měli být jako Noe, který se snažil chodit po Božích cestách. Vždyť nejednou kvůli několika takovým byli zachráněni mnozí další. Jistě, čím více bude takových jako Noe, tím lépe. Příběh o potopě však vede ještě dál. Skutečná naděje není v nás, ale v Pánu Bohu. Jemu jistě není jedno, jak to na světě vypadá. Je mu velice líto každého zla, které se tu děje. On soudí i trestá. Cílem jeho jednání však není zkáza, ale záchrana. A to je ze všeho nejdůležitější. Tehdy to Pán Bůh vyjádřil umožněním dalšího života na zemi a znamením duhy, pak to ještě jasněji potvrdil, když k nám poslal Pána Ježíše Krista. Ne záhuba a zahynutí, ale záchrana a spása – to je Boží záměr s námi i se světem. V této naději smíme žít.

Modlitba

Náš Pane a Stvořiteli, děkujeme ti za zemi, na které žijeme. Děkujeme ti za lidi i za zvířata, za sluneční světlo i za déšť. Děkujeme ti za tvou ochranu a lásku, za to, že nás nemá zničit žádné zlo. Dej nám nalézt milost, jako ji našel Noe. Amen

Podněty pro rozhovor:

- Co všechno násilné (a tedy i zlé) nás hrozí zaplavit?

- Řekl by někdo o lítosti a smutku, že je to božský pocit?

- Víte, že podobná vyprávění o potopě se vyskytují i v jiných starověkých náboženských textech?

- Znáte osobnost, která vedla osamocený zápas a přitom umožnila záchranu mnoha dalším?

- Trpěli obyvatelé archy "ponorkovou nemocí"? Nebo je taková otázka naprostým nepochopením záměru podobenství o potopě? (Podobně nepřiměřená otázka: kde uskladnili tolik potravy pro všechny druhy zvířat? Jde o podobenství, nikoli o historickou reportáž o potopě. Jiné biblické příběhy vyprávějí o historických událostech, tento příběh je podobenstvím.)

- Znamená Boží zaslíbení, že si člověk může dělat, co chce, a nic zlého se mu už stát nemůže?

- Které druhy zvířat dnes už žádný člověk nezachrání?

- Duha je znamením Boží smlouvy. (Má pro nás Boží smlouva takovou zářnost, monumentalitu, prožíváme ji také s takovým údivem a nadšeně ji ukazujeme druhým?)

- Víte, že jedno z ekologických hnutí u nás se jmenuje Duha? Myslíte si, že název tohoto hnutí souvisí s dnešním vyprávěním?

Odkaz na pracovní list
04 Noe - potopa - st
Odkaz na píseň

Krásná je modrá obloha, je zázrak pod ní žít

Proč svítí sluníčko (BTS12)

Stará archa (SV100)

Mír na zemi daruj nám

Píseň o potopě (BTS52)

Je lepší na skále život svůj mít (SV118)

V tvé síle, Pane Bože můj, všem bouřím vzdoruji

Cílová skupina

Školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 1

Biblický odkaz (kat)

Genesis 6,5–22

Genesis 7,6–8,22